

Н. Стратонова* (м. Рівне)

УДК 21.009:316.37

РЕЛІКТИ ДОХРИСТІЯНСЬКИХ ВІРУВАНЬ У НАРРАТИВНИХ ТВОРАХ КИЇВСЬКОЇ РУСІ XI-XIII СТОЛІТЬ

Актуальність дослідження. Питання вивчення релігійного феномену завжди відіграло суттєву роль в культурі українського народу протягом всієї історії його існування. Нова парадигма вивчення релігійності давніх слов'ян зумовлює розглядати літературу Київської Русі не лише через призму християнства, а й звертатись до витоків дохристиянської релігійності. Відтак, дана тема залишається **актуальною** і потребує свого подальшого вивчення.

За останній період в **науковій літературі** можна зустріти лише поодинокі праці вітчизняних релігієзнавців, істориків та філософів, присвячені вивченню питань взаємозв'язку дохристиянських та християнських елементів у віруваннях наших пращурів. Щоправда, дана тематика висвітлена в контексті наукових зацікавлень вчених, і киеворуській літературі присвячено лише поодинокі праці.

Теоретико-методологічні засади дослідження проблем взаємовідношення дохристиянських та християнських вірувань українського народу у їх переплетенні із православним культом розроблено в працях сучасних науковців: А.Голуба, Т.Горбаченко, Л.Конотоп, Г.Кулагіної, О.Сагана, О.Шуби, П.Яроцького. Ґрунтовними дослідженнями духовної спадщини України-Русі, її філософської думки стали праці А.Бичко, В.Горського, Ю.Федіва. **Метою** даної статті є проаналізувати взаємозв'язок дохристиянського та християнського світоглядів в нарративно-описових творах Київської Русі XI-XIII ст.. Для досягнення поставленої мети нами були поставлені наступні **завдання**: розкрити і показати характер співвідношення дохристиянської та християнської релігій; виявити окремі аспекти взаємовідношення вищезгаданих феноменів в літературі Київської Русі XI-XIII ст.

* Стратонова Н.О. – старший викладач кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне).

Об'єктом даної статті є києворуська література XI-XIII ст.. Предметом – дохристиянські вірування давнього населення України.

Основний зміст статті. Розпочинаючи тему древньослов'янського світогляду та духовно-моральних аспектів життя руського народу, потрібно врахувати два основних моменти. По-перше, вплив християнської ідеології на життя руського суспільства. Православ'я змогло увійти в духовне життя руського суспільства. Багато дослідників древньоруської історії відзначають той факт, що процес введення християнства на Русі зайняв досить тривалий час і розтягнувся взагалі на віки. На думку більшості релігієзнавців, прийняття православ'я руським народом, самого християнського вчення відбулось лише у XIV-XVст.²⁵⁵. Ще у XI ст. в творі першого руського митрополита Іларіона («Слові про закон і Благодать»), разом з ідеєю величчя, сакральності та прославлення руської землі, прозвучала також думка, що Благодать вище закону Божого²⁵⁶.

По-друге, характерною рисою християнства Київської Русі було те, що воно увібрало в себе риси, норми поведінки, культурні традиції, які існували у древніх слов'ян споконвіків до введення нової віри. Процес християнізації руського суспільства проходив досить складно та нерівномірно. В руському православ'ї механічно поєднувались елементи християнства і язичництва. Після прийняття православ'я на Русі в кінці X ст., руські літописи збирались та переписувались християнськими монахами. Відомо, що історія пишеться завжди зі сторони переможців, з їх точки зору, і так було у всі часи. Крім того, майже всім тематикам надавалося ідеологічне забарвлення і вкладався величезний моральний смисл. Свою власну державу літописці вважали найщасливішою та найкращою. Тут культура та віра, що ґрунтувалися на принципах добра та справедливості, прагнуть до гармонії та вдосконалення. Так само було і на Русі – все те, що було пов'язане з дохристиянським періодом руської історії, оголошувалось дикістю, злом та варварством. Древня віра та світогляд руського народу ставали в такий спосіб еретичними, такими, що суперечать загальноприйнятому догмату правлячої ідеології – християнству. Відповідно, все минуле (древньослов'янські звичаї, міфи, перекази, традиції, писемні свідчення, історія та культура – все життя руського народу дохристиянського періоду) підлягало нещадному знищенню.

Як же погляди руських книжників відобразились в їхніх творах, і чи змогли вони повністю забути ту релігію, в якій існували до прийняття християнства? Відчуття значимості подій, всієї сучасності, історії людського буття ніколи не залишало древньоруську людину ні в житті, ні в мистецтві, ні в літературі.

²⁵⁵ Дмитриева Т. Н. К проблеме поиска метода реконструкции древних верований // Реконструкция древних верований: источники, метод, цель. – СПб, 1991. – С. 3-11 ; Чубатий М. М. Історія християнства на Русі-Україні. В 2-х т. – Т.1. – Рим - Нью-Йорк, 1965. – С. 54

²⁵⁶ Иларион. Слово о Законе и Благодати. – М., 1994. – 146 с.

Розгляд дохристиянських вірувань в киеворуських творах слід розпочати з одного з найперших та найбільш масштабних творів Русі XII-XIII ст. – «Повісті врем'яних літ». Це - пам'ятки історіографії та літератури, в якій вперше історія держави показана на широкому тлі світових подій. Власне трактування цієї історії, погляди книжника, його світоглядні орієнтації і становлять предмет нашого вивчення.

Трактування літописцем образів і подій «Повісті врем'яних літ» не завжди є однозначним. Проаналізувавши окремі епізоди літопису (заснування Києва, князювання Олега, смерть князя Ігоря, походження Святослава, створення пантеону язичницьких богів Володимиром, подвиг сина Кожум'яки та облога печенігами Білгорода) можемо відзначити контамінацію різних мотивів, зокрема скандинавських і слов'янських, у їх структурі. Це пояснюється політичною ситуацією, що склалася в Київській Русі: відвертаючи постійні напади тюркських племен, зокрема печенігів і половців, Київська Русь зазнала значного впливу їхньої культури, не втративши при цьому, а навіть збагативши власну культуру.

Таким чином, можемо констатувати наявність у тексті "Повісті врем'яних літ" не лише дохристиянських міфів, а міфів різного походження (східнослов'янських, тюркських, скандинавських тощо).

Другим виявом слов'янського міфологічного світогляду є побудований слов'янами пантеон богів. До прийняття християнства східні слов'яни поклонялися язичницьким богам, яким дали автохтонні назви: Перун, Хорс, Волос, Дажбог, Стрибог тощо. Язичницька релігія була засобом зміцнення й об'єднання Київської держави. Навіть після прийняття християнства язичництво ще не одне століття мало величезний вплив на життя слов'ян.

Нестор трактує історичний процес з точки зору "божого нагляду", ввіряє світ управлінню янголів. Літописець не лише бере під захист світ, він розвиває ідею "покарань божих". Залежність автора від біблійних уявлень Старого Завіту відображається й у використанні знамень, символізація яких могла бути різною – на добро і на зло. Головним завданням літописця було зміцнення Київської Русі. Це прагнення пронизує весь його твір, але здійснення цього завдання Нестор пов'язує не з князівською владою, а з церквою.

Найбільш чисельну групу складають запозичення зі скандинавської міфології. Скандинави (варяги) були сусідами слов'ян, що стояли приблизно на тому ж рівні культурного розвитку. "Повість врем'яних літ" зберегла певну кількість оповідань, що мають паралель зі скандинавськими переказами, зокрема походження князя Олега і його смерть, походження княгині Ольги і її чотири помсти древлянам тощо.

Отже, можна стверджувати, що в "Повісті врем'яних літ" домінує художність над історизмом. Естетичною підставою художності є передусім міфологічні джерела, котрі мають різноетнічне походження, а це означає, що їх слід вивчати з позиції міфологічного аналізу. Пам'ятка містить у собі чимало згадок про давніх язичницьких богів та традиції, що з ними були

пов'язані. Тут згадується Володимирів пантеон, встановлений у 980 році, розповідається про різноманітні знамення, що пронизували життя середньовічної людини, а також про важливу роль волхвів, яку останні не переставали відігравати навіть після прийняття християнства. Кожен цей дохристиянський аспект віри ми детально розглянемо в наступному.

Загалом, перші роздуми, що подавали переказ Біблії, проте являли собою самостійну роботу, ми знаходимо в так званій «промові філософа» грецького місіонера, який приїхав до Києва для того, щоб переконати князя Володимира в істинності християнської віри²⁵⁷.

«Промова філософа», відома нам з «Повісті минулих літ» (під 986 р.), написана у формі діалогу князя та проповідника; філософ стисло та діловито виклав старий і новий завіт, а також основні принципи християнства. За його словами, люди стали язичниками після зруйнування богом Вавилонської вежі, коли вони «разидошаса по странам . кождо свои нравъ приаша .»²⁵⁸. Перша стадія світоглядних уявлень – культ природи: «по дьаволу наоучению . шви роцением и кладазамъ жраху и рѣкам . и не познаша Ба .»²⁵⁹.

Друга стадія пов'язана з виготовленням ідолів та людськими жертвоприношеннями, чим займались батько та дід біблейського Авраама: «По семъ же дьаволь в болша прелщениа вѣвѣрже члѣкы . и начаша кумиры творитъ . шви древаныа и мѣданыа . а друзии моромораны . златы и сребраны . и кланашутьса имъ . и привожаху сны своя . и дщери своя . и закалаху прѣдъ ними . и бѣ вса земля wskвѣрнена»²⁶⁰.

Однією з найхарактерніших рис досліджуваної епохи був пошук шляхів поєднання християнського світобачення з світобаченням язичницьким. Яскравим прикладом цього твердження є «Слово про закон і благодать» XI ст. митрополита Іларіона. З одного боку, «Слово» дає блискучу антитезу поганства та християнства, де «Законом» проголошується язичництво, а «Благодаттю» – християнство, а з другого – Іларіон тут виходить за межі канону і відтворює, певною мірою, язичницький, народний світогляд.

Прославляючи Київську Русь, Іларіон суттєво відходить від ортодоксальної доктрини, роблячи наголос на ідеях, характерних для народного світобачення. Так, героями у "Слові...", поряд з християнами Ольгою та Володимиром, стають не святі і навіть не християни. Головною цінністю цих героїв (язичники, князі Святослав та Ігор) визнається їх діяльність, яка не обов'язково відповідає вимогам християнської моралі, зате направлена на вирішення найгостріших проблем киеворуської державності.

²⁵⁷ Славянская мифология . Энциклопедический словарь. – М., 2002. – С. 60

²⁵⁸ Лаврентіівський літопис // Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентьевская летопись. – 1997. – С. 78

²⁵⁹ Там само.

²⁶⁰ Там само.

Різке протиставлення язичництва та християнства прослідковується в творі XI ст. «Пам'ять і похвала князю руському Володимиру» (XI ст.). Автор твору за своєю спрямованістю належить до ряду руських книжників середини XI ст., які відстоювали право руської церкви на самостійність. З Іларіоном його зближує переконання, що думка про хрещення нав'яна Володимиру самим Богом. Володимир прославляється як рівний Костянтиніві, як «апостол» серед князів. Зважаючи на те, що на той час будь-які язичницькі вірування символізували собою прояви поведінки диявола, дохристиянські боги в творі проголошуються бісами (Перун та Хорс): «Крести же и всю землю Рускую от конца до конца, и поганьскыя боги, паче же и бѣсы, Перуна и Хъроса, и ины многы попра, и съкруши идолы, и отверже всю безбожную лествь»²⁶¹. Старозавітня тематика в творі відтісняється «благодаттю», а Іоан Златоуст стає основою світогляду. У Златоуста, частково, Іаков знаходить аргументи на користь канонізації Володимира, що не здійснив жодних «чудес»: «добрі справи» не лише є достатньою компенсацією, вони важливіше, адже чудеса можуть здійснювати і біси: «Не дивимся, възлюбленѣи, аще чюдесъ не творить по смерти, мнози бо святии праведнѣи не створиша чюдесъ, но святи суть. Рече бо нѣгдѣ о томъ святойъ Иоаннь Златоустый: «От чего познаемъ и разумѣемъ человека свята, от чюдесъ ли, или от дѣлъ?» И рече: «От дѣла познати, а не от чюдесъ, много бо и вълсви чюдесъ створиша бѣсовскимъ мечтаниемъ»». Прямої критики язичництва в творі мало, як правило, дохристиянські обряди називаються диявольським обманом та мороком, а заміна язичницьких святилищ та требищ християнськими храмами – виходом з темряви до світла.

Дохристиянський субстрат поняття святості пронизує й іконописні «Сказання про Бориса і Гліба» (XI ст.). Щодо текстового варіанту, то відображення дохристиянських уявлень вбачаються в міфопоетичних ідеях парності та плодючості, що зрештою пов'язані одна з одною. «Парність» з'являється завдяки особливим принципам відбору. «Сказання» ігнорує факт, що міг би зруйнувати парність: воно не повідомляє, що в той самий час та з тих самих причин Святополком було вбито і третього його брата Святослава: «Стополкъ же съ шканьныи и злыи . оуби Стослава»²⁶², щоправда, дана подія не стала приводом для утворення тріади мучеників. Разом з тим, під час детального розгляду простежується ряд обставин, що тією чи іншою мірою перешкождали визнанню Бориса та Гліба як строго канонічну пару. Власне, Борис та Гліб утворюють пару лише в певній ідеальній та вторинній за

²⁶¹ Пам'ять і похвала князеві руському Володимиру, як хрестився Володимир і дітей своїх охрестив, і усю землю Руську од кінця й до кінця, і як хрестилася бабуня Володимирова Ольга раніше Володимира // Християнство на теренах України I-XI ст. Україна на сторінках Святого Письма та витяги з першоджерел, що засвідчують процес поширення християнства на теренах України від апостола Андрія до князя Володимира. – К., 2000. – С. 367-375.

²⁶² Сказание о Борисе и Глебе // Памятники литературы Древней Руси: начало русской литературы XI – начало XII века. – М., 1978. – С. 278-303, 451-456.

походженням парадигмі. Зате «парність» Бориса та Гліба конструюється згідно з напрямком головної вісі – протиставленням цієї «пари» святих блаженних окаянному Святополку. Благодатна парність Бориса та Гліба, досягнута завдяки їх по-справжньому християнською смертю, протистоїть гріховній «подвійності» Святополка, їх майбутнього вбивці, що виникла черед ряд попередніх гріхів. І справді, гріхам Святополка передує гріх його справжнього батька Ярополка, який росстриг монахиню-гречанку: «оу Ярополка же жена Грекини бѣ . и баше была черницею . бѣ бо привель [ю] шѣ его Стославъ . и вда ю за Ярополка красоты ради лица ея.», гріх його названого (офіційного) бітька князя Володимира: «Володимеръ же залеже жену братьню . Грекиню . и бѣ непраздна . ѿ неже родиса Стополкъ . ѿ грѣховнаго бо корени золь плодъ бываесть»²⁶³ та гріх його матері. Тим самим Святополк, подібно до Едипа, стає персонажем, який реалізує подвійну парадигму: він одночасно виступає як син та племінник князя Володимира, свого батька та дядька. Подвійність за походженням та статусом, що ним визначається, стає невід’ємною характеристикою його морального образу: Святополк є злодієм, проте саме злодійство реалізується через його згубну роздвоєність між думкою та словом, словом та ділом. Звідси особлива роль лицемірства, обману, подвійної тактики, подвійної моралі в поведінці Святополка, що різко відрізняє його від першого братовбивці Каїна. В цій подвійності сам Святополк, ймовірно, не був винним, проте вона виявилась тією вадою, що наперед визначила гріх та злочин Святополка. Інша справа – благодатна парність Бориса та Гліба, що поєднує різний життєвий шлях кожного з братів. Найістотнішим тут є те, що справжньою парою Борис та Гліб стають у своїй єдиній стратотерпній смерті, як парна жертва, тобто парадоксально подвійна жертва, свого роду «наджертва», що поєднує величезний гріх (зло) жреця-Святополка, величезну праведність – святість жертви (Борис та Гліб) та величезну спокутну силу, що стала в майбутньому опертям для всіх християн: «а вы не о единомъ бо градѣ, ни о дѣву, ни о вѣси попечение и молитву въздаета, нѣ о всей земли Русьскѣй!»²⁶⁴.

Остаточне оформлення пари та введення її в парадигму відбувається вже після загибелі братів, через кілька років, коли нетлінні тіла возз’єднались в церкві св. Василя у Вишгороді («О, блаженная убо гроба приимъши телеси ваю чьстьнѣи акы съкровище многоценно! Блаженная църкы, въ нейже положенѣ быста рацѣ ваю святѣи, имущи блаженѣи телеси ваю, о Христова угодыника! Блаженѣ по истинѣ и высокъ паче всѣхъ градъ русьскихъ и вышій градъ, имый въ себе таковое скровище. Ему же не тьчнѣ ни вѣсь мирѣ. Поистинѣ Вышегородъ наречесе — вышій и превышій городъ всѣхъ») [27; 302-303], та пов’язані з цим чудеса, які здійснюють моці св. Бориса та Гліба, повинні розумітись як апофеоз святості, що виражається

²⁶³ Там само. – С. 278

²⁶⁴ Там само. – С. 300

в тому подвійному прибутку, що обумовлений парною жертвою («наджертвою»).

Багато фольклорних мотивів містить і «Слово о полку Ігоревім» (XII ст.). У багатьох працях зверталась увага на глибокий вплив на автора цього твору дохристиянських, язичницьких вірувань. Про це свідчать згадані в тексті імена давніх слов'янських божеств (Велес, Стрибог, Хоре, Див та ін.), а також активна участь сил природи в різних етапах походу Ігоря Святославича на половців у 1185 р.: попередження про небезпеку - на початку поеми, радість - при втечі князя з полону. Не менш показовим у цьому відношенні є плач Ярославни, яка по допомогу своєму чоловікові звертається не до християнських святих, а до Вітра-Вітрила, Дніпра-Славутича, Світлого і Трисвітлого Сонця, а також діалог між полоненим Ігорем та рікою Дінцем: «Донець рече: «Княже Игорю! Не мало ти величия, а Кончаку нелюбия, а Руской земли веселиа!» Игорь рече: «О, Донче! Не мало ти величия, лелѣявшу князя на вълнахъ, стлавшу ему зелену траву на своихъ сребреныхъ брезѣхъ, одѣвавшу его теплыми мѣглами подъ сѣнию зелену древу. Стрежаше его гоголемъ на водѣ, чайцами на струяхъ, чрънядьми на ветрѣхъ»...»²⁶⁵.

«Трисвітле Сонце», до якого зверталася Ярославна, - то, мабуть, три лики східнослов'янського сонячного бога – Купала, Ярила і Даждбога. Онуками одного з них – Даждбога названо у «Слові» русів. Не виключено, що саме це «Трисвітле Сонце» (три його кола) зображено на бронзовій арці з літописного міста Вщиж, яка, можливо, відтворює східнослов'янську модель Всесвіту.

Не має сумніву в тому, що язичницька міфологія стала однією з основ для виписування художніх образів поеми. М. Ю. Браїчевський відзначав, що відсутність християнських мотивів становить одну з найцікавіших і найбільш своєрідних особливостей твору.

Епоха «Слова о полку Ігоревім» була часом, коли культурні цінності попередніх століть органічно вписувалися в ідеологічні уявлення того періоду історії Київської Русі. Звичайно, середньовіччя було часом розквіту релігійного мистецтва, та й в ідеології в цілому релігійні доктрини християнства відігравали досить значну роль. Але на Русі ортодоксальне православ'я, зокрема в XII ст., ще не пододало вірування попередніх часів. Такі нові вірування в східнослов'янському світі можна охарактеризувати як синкретичні.

Не позбавлений окремих аспектів теми нашого дослідження, а саме, народних дохристиянських вірувань та традицій і Галицько-Волинський літопис XIII ст.. Так, наприклад, особливе зацікавлення викликає своєрідний "портрет" князя Романа Мстиславича, яким починається Галицько-Волинський літопис і який передує легенді про євшан-зілля: «Одолѣвша всимъ поганьскымъ языкомъ ума мудостью, ходяща по заповѣдемъ Божимъ:

²⁶⁵ Слово о полку Игореве. Сборник. – Л., 1985. – С. 384-386.

устремил бо ся бяше на поганья, яко и левъ, сердить же бысть, яко и рысь, и губяше, яко и коркодиль; и прехожаше землю ихъ, яко и орель, храборъ бо бѣ, яко и туръ. Ревноваше бо дѣду своему Мономаху, погубившему поганья измаилтяны, рекомья половци, изгнавшю Отрока во обезы, за Желѣзная врата, Сърчнови же оставшю у Дону, рыбою оживьшю»²⁶⁶.

Крім того, не може не викликати зацікавлення набір символів тваринного походження при характеристиці руського князя. Причому тут мирно сусідають, приміром, "автентичний" тур і екзотичний крокодил. Надзвичайно розвинуті в середньовічній Візантії символіка, емблематика й алегоризм могли мати вплив на нашого літописця. Цікаво також простежити, яких символічних значень набули образи згаданих тут тварин у процесі духовного розвитку людства. Звичайно, претендувати на будь-які висновки з цього приводу стосовно аналізованого аспекту сюжету Галицько-Волинського літопису не варто, але зробити короткий огляд відповідних символіки й емблематики не завадить.

Так, в образі лева переплітаються здебільшого міфологеми володаря, смерті й воскресіння та духовного покровительства. Жодна з них не виглядає випадковою у зв'язку з Романом Мстиславичем як героєм Галицько-Волинського літопису. Згадуються в творі і рись, орел та тур. Якщо узагальнити основні символічні значення, згадані вище, то визначальними прикметами Романа Мстиславича, закладеними в такій незвичній характеристиці, будуть влада, смерть (відтак уся характеристика, очевидно, - посмертна слава), війна, добро (сонце) для своїх і зло (рись) для ворогів, а також надзвичайна сила. Такі "координати" Романа та його нащадків окреслені в Галицько-Волинському літописі на самому його початку.

Наголосимо, що Галицько-Волинський літопис — не просто виклад історичних відомостей. Це й визначна пам'ятка українського "красного письменства". Його естетизм виявляється і в самій композиції твору, і в тому, як викладені окремі історичні факти, і в тонкому психологізмі. Свої моральні сентенції автор нерідко викладає у формі притч, звертається до поезики Біблії. Символічного значення завдяки одній із притч набуло і книжне слово «євшан», як символ пам'яті, рідного кореня, Батьківщини. Переспіви літописної легенди знаходимо у А. Майкова, І. Франка, Миколи Вороного. До образу євшану зверталися Л.Забашта, О. Ющенко, М.Чабанівський, І.Вільде, В.Коломієць та ін.

Як бачимо, твір XIII століття, не зважаючи на остаточне утвердження християнства як панівної релігії, містить безліч посилань на дохристиянські вірування. Змальовані в Галицько-Волинському літописі і похвальні обряди (смерть Володимира Васильковича), а саме, обряд відправлення небіжчика на «той світ» та звичай ритуального оплакування померлих. Щоправда, дані згадки мають вже більш міфологічний характер і стають схожими на казки.

²⁶⁶ Галицько-Волинская летопись // Библиотека литературы Древней Руси. — СПб., 1997. — Т. 5. — С. 7

Висновки. Отже, у більшості досліджень дохристиянська релігія давнього населення території Київської Русі постає перед нами як містке, проте єдине ціле, розділене на дві теми лише за характером інформації про неї. Перша тема пов'язана з літописами та церковними повчаннями X-XIII ст., в яких розповідається про повалення язичницьких богів та засуджується їх подальше вшановування. Друга тема виникла в результаті зіткнення науки з етнографічними, побутовими пережитками дохристиянської релігії в сільських місцевостях XVIII-XIX ст. Обидві теми окремо вивчались представниками різних наук, і якщо і поєднувались, то більшою мірою механічно. Вивчення слов'янської дохристиянської релігії було практично відділене від загальних проблем історії первісної релігії, хоча, певною мірою, під час аналізів етнографічних даних вказувалось на наявність пережитків тотемізму або на магічний характер замовлянь а обрядів. Проблема еволюції язичницького світогляду протягом тих тисячоліть, які передували прийняттю християнства, майже не ставилась. Відмічалось лише згасання, послаблення язичництва, що переходило у «двовір'я». В літописній літературі зустрічається не лише описовість, а й гостра, свідомо критика язичництва.

Анотації

У статті Стратонової Н.О. «Релікти дохристиянських вірувань у нарративних творах Київської Русі XI-XIII ст.» досліджується взаємозв'язок дохристиянських та християнських світоглядних уявлень Київської Русі. Автор робить спробу прослідкувати вплив язичницьких вірувань на літописання XI-XIII ст.

Ключові слова: *Київська Русь, дохристиянська релігія, літописання, міфологія, світоглядні уявлення.*

В статье Стратоновой Н.О. «Реликты дохристианских верований в нарративных произведениях Киевской Руси XI-XIII ст.» исследуется взаимосвязь дохристианских и христианских мировоззренческих представлений Киевской Руси. Автор пытается проследить влияние языческих верований на летописи XI-XIII ст.

Ключевые слова: *Киевская Русь, дохристианская религия, летописание, мифология, мировоззренческие представления.*

In the article of Stratonova N.O. "Relics of the pre-Christian beliefs in the narrative literature of Kiev' Rus XI-XIII century" the relationship of pre-Christian and Christian worldview ideas of Kiev' Rus are examined. The author attempts to trace the influence of pagan beliefs in the annals of the XI-XIII century.

Key words: *Kiev' Rus, pre-Christian beliefs, annals, mythology, worldview ideas.*